

**Cech ševců Kdyně
(1634) 1652–1853**

Inventář

EL NAD č.: 688
AP č.: 424

Mgr. Radka Kinkorová
Horšovský Týn 2015

Obsah

Úvod:

I. Vývoj původce archiválií.....	3
II. Vývoj a dějiny archivního fondu.....	4
III. Archivní charakteristika archivního fondu.....	5
IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu	6
V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky.....	6
Seznam použitých pramenů a literatury.....	7

Přílohy

Seznam použitých zkratk	8
Inventární seznam.....	9

I. Vývoj původce archiválií

S rozvojem řemeslné výroby ve městech jsou spjaty i počátky řemeslných bratrstev a vznik cechovního systému v českých zemích. Měšťtí řemeslníci se záhy začali spolčovat v rámci jednoho nebo více výrobních oborů ve snaze obhájit vlastní ekonomické zájmy. Cechovní sdružení, nazývaná někdy rovněž pořádky, plnila také důležitou korporativní roli v oblasti sociální. Uzavřené skupiny řemeslníků usilujících o odbytový monopol na městském trhu spojovaly i společné úkony náboženské a společenské. Postupně se rozvinula i pevná podoba cechovní organizace, v jejímž čele stál cechmistr spolu se staršími, kteří dbali na dodržování zásad stanovených ve statutech a kontrolovali prodej a jakost ševcovských výrobků. Statuta neboli artikule určovaly pravidla fungování cechu, obsahovaly normy pro provozování řemesla a zachování kvality výrobků, pro přijímání členů, vzdělávání řemeslnického dorostu a rovněž zahrnovaly normativ dobrých mravů.

Vznik cechu ševců ve Kdyni není v pramenech doložen, jeho existenci můžeme sledovat až od 17. století. Svě artikulé získal snad již v roce 1612, jak naznačuje tužkou učiněná poznámka na vnitřní straně papírových desek knihy přijatých mistrů (ukn3). Tento dodatečný zápis na deskách poskytuje údaj o potvrzení statut 12. července 1612 a také vyjmenovává některé mistry. Vzhledem k tomu, že další statuta potvrzená kdyňským purkmistrem a městskou radou roku 1652 byla převzata od domažlických ševců, kteří je získali od ševcovského cechu Starého Města pražského, lze předpokládat, že rovněž první zmíněná statuta cechu ševců ve Kdyni kopírovala normativ domažlických, potažmo pražských ševců. Tomu by odpovídalo i datum propůjčení cechovních statut domažlickému ševcovskému cechu staršími ševců Starého Města pražského dne 5. července 1612.¹

Naopak statuta kdyňského ševcovského cechu z roku 1652 uložená ve fondu Cech ševců Kdyně obsahují jinde nedochované znění statut domažlického cechu ševců z 1. srpna 1634 (lio1). O setrvalých stycích kdyňského a domažlického ševcovského cechu svědčí i převzetí statut domažlického tovaryšského bratrstva z roku 1615, která kdyňští tovaryši obdrželi v roce 1725. Tedy jen několik let předtím, než v roce 1731 vyšel generální cechovní patent, jenž zakázal vzájemnou korespondenci cechů bez svolení vrchnosti, a tudíž omezil možnost propůjčování a opisování normativů.

V 18. století zastupovali ševcovský cech navenek dva cechovní starší. Cechmistr spolu se staršími bývali voleni na cechovních shromážděních, která se konávala 3–4krát ročně, a potvrzování městskou radou, které skládali přísahu. Cech měl svoji samosprávu, ale zároveň byl podřízen městské radě a také správě panství. Volení představitelů cechu také zpravidla spravovali cechovní pokladníci, ve které bylo uloženo cechovní jmění a cechovní dokumenty. Dozorem nad cechy byli pověřeni cechovní inspektoři, jejichž funkce dozoru nad činností cechů byla zřízena v roce 1731 generálním cechovním patentem pro české země (ve Kdyni známe do roku 1803 cechovního inspektora Kostlivého, po něm Wolfganga Žákavce). Všeobecná konzervativnost cechovní organizace zabraňovala rozvoji řemesel a výroby, proto se kontroly řemesel ujal stát. V generálních cechovních artikulích pro cechovní pořádky dědičných zemí českých ze dne 5. ledna 1739 bylo ukotveno sjednocení cechovních předpisů, zejména v oblasti vzdělávání řemeslnického dorostu, mzdových poměrů a získávání mistrovského práva.

Podle tereziánského katastru ve Kdyni v první polovině 18. století působilo dvanáct ševců.²

Více zpráv o činnosti ševcovského cechu se dochovalo až z období po polovině 18. století. Z té doby známe například územní obvod, z kterého cech přijímal své nové členy. V roce 1770 začaly mezi kdyňskými a všerubskými cechy neshody týkající se vymezení

¹ SOKA Domažlice, Cech ševců Domažlice, L1, inv. č. 1.

² CHALUPA, Aleš – LIŠKOVÁ, Marie – NUHLÍČEK, Josef – RAJTORAL, František. *Tereziánský katastr český, svazek 2*. Praha : Archivní správa ministerstva vnitra, 1966, s. 19.

územní působnosti. Zástupci kdyňských cechů (ševců, bednářů, kolářů, zámečnicků, sklenářů a krejčích) si stěžovali, že Všerubští porušují již dávno vymezený obvod a to Kdyňští vcelku dlouho trpěli. Z vrchnostenského rozřešení sporu vyplývá, že ke kdyňskému cechovnímu obvodu patřily lokality: Hyršov, Pomezí, Chalupy, Pláně, Liščí Hora, Červené Dřevo, Fleky, Chudenín, Kout na Šumavě, Hadrava, Chodská Lhota a Pocinovice.³ V knize přijatých mistrů ze 17. století však vidíme, že dříve členové cechu pocházeli i jiných okolních lokalit, např. z Podzámčí, Nové Vsi, Hluboké, ze Záhořan.

Některé z těchto lokalit osídlených převážně německým obyvatelstvem si přály již v roce 1750 vytvořit svůj obvod, protože cechovní schůze a i veškerá jiná jednání se ve Kdyni vedla česky a venkovští mistři jim nerozuměli.⁴ Znovu žádali z téhož důvodu v roce 1800 o odloučení mistrů z Červeného Dřeva, a to nejen ševci, a jako další argument udávali, že v okolí pracuje 50 mistrů a cesta do Kdyně trvá tři hodiny.⁵ Starší cechu však prohlásili, že jednání v cechu probíhají v obou jazycích, což ovšem dokládá i dochovaná cechovní registratura, v níž se objevuje němčina od roku 1724 a od roku 1740 zcela převládá.

Aby se cech ubránil konkurenci, nepřipustil své rozšiřování. V zápisech se zdůrazňuje, že venkovský mistr pracuje jen pro zákazníky v obci, která je jeho bydlištěm. Také další mistři, kteří by se usadili v okolních obcích, nesměli dodávat své výrobky do Kdyně, kde provozoval ševcovské řemeslo stálý počet 14 mistrů. Celkově cech soustředil v roce 1787 44 mistrů a v roce 1833 63 mistrů, přitom ve Kdyni je vždy udáván počet 14 mistrů, někdy jsou připočítané vdovy po mistrech, popř. tovaryši.

Cech ševců ve Kdyni pravděpodobně působil do konce dubna 1860, kdy byly všechny cechy zrušeny císařským patentem č. 227 ř. z., živnostenským řádem z 20. prosince 1859. Ten v úvodním článku III zrušil veškeré dosavadní předpisy o získávání živnostenského oprávnění, jakož i ostatní starší normy o provozování živností, které byly v rozporu s novým živnostenským řádem, který zavedl. Tento řád nahradil dosud existující cechy živnostenskými společenství (§§ 106–130).

II. Vývoj a dějiny archivního fondu

Ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně se nedochovaly žádné písemné záznamy dokládající převzetí archiválií kdyňských cechů do archivu.

O uložení dokumentů před jejich převzetím do archivu máme jen neúplné informace. Můžeme se domnívat, že po dobu existence cechů byly uloženy v cechovní pokladnici, kterou spravovali cechovní starší, do jejichž domu se pokladna po jejich zvolení obvykle stěhovala. Po zrušení cechů cechovní agenda zpravidla přecházela na nově vzniklá společenstva; uzavřené spisy, knihy a listiny se ukládaly spolu s dokumenty městské správy na radnici. V truhlici na kdyňské radnici se mezi městskými privilegii nalézala i statuta ševcovských tovaryšů z roku 1725.⁶ A zřejmě i starší, ne však v tak dobrém fyzickém stavu dochovaná, pergamenová listina z roku 1652.⁷ Ostatní cechovní písemnosti se mohly nacházet rovněž mezi městskou registraturou, která nebyla ve Kdyni nikdy dostatečně uspořádána. Archiv převzal 120 bm písemností kdyňské městské správy 9. června 1964 pod přírůstkovým číslem 8/64.

Vzhledem k množství dochovaného archivního materiálu ve fondu Cech ševců Kdyně

³ TŠÍDA, Emil. *Z minulosti kdyňského kraje*. Kdyně : Nákladem Okresního sboru osvětového ve Kdyni, 1925, s. 10.

⁴ Tamtéž, s. 11.

⁵ Tamtéž, s. 14.

⁶ VOLF, Miloslav. *Popis městských archivů v Čechách*. Praha : Nákladem Zemského národního výboru v Čechách, 1947, str. 122–123.

⁷ Tu zmiňuje, že je „v obci uchovaná“ E. Tšída. *Z minulosti kdyňského kraje*, s. 19.

přirozeně předpokládáme ztráty dokumentů před jejich uložením v archivu.

III. Archivní charakteristika archivního fondu

Archivní fond Cech ševců Kdyně má časový rozsah (1634) 1652–1853. Priora vyznačená u úředních knih inv. č. 5–7 označují dataci zápisů přepsaných do obnovených cechovních evidencí z předchozích, do současnosti nedochovaných cechovních knih.

Archivní fond obsahuje dvě pergamenové listiny. Pergamenovou listinu z roku 1725 obsahující statuta ševcovských tovaryšů, jež se původně nacházela spolu s městskými privilegii v pokladně na kdyňské radnici, zařadili archiváři při pořádání v roce 1967 pod inv. č. 7 do konceptu inventáře Archiv města Kdyně. Na upozornění dr. Bystrického, že se jedná o cechovní listinu, byla tato listina z archivního fondu Archiv města Kdyně vyřazena.⁸ Přitom původně je na kartě tehdejší jednotné archivní evidence uváděna v roce 1967 jako součást archivního fondu Sdružený cech Kdyně.⁹ Druhou dochovanou listinu našli archiváři spolu se spisy při provádění generální inventury v roce 2012.

Dále archivní fond obsahuje úřední knihy, které představují obvyklou administrativu cechovních sdružení. Kniha protokolů sloužila k zápisům z cechovních schůzí, rovněž do ní cechovní písař zapisoval různé smlouvy mistrů, např. o přijetí či vyučení učedníka (ukn1). Často však cechy pořizovaly samostatné knihy pro evidenci přijatých učňů, vyučených učňů, popř. přijatých mistrů. Knihy tohoto typu se rovněž dochovaly v inventarizovaném archivním fondu (ukn3–5). Knihy protokolů měly podle ustanovení generálních cechovních artikulí z roku 1739 obsahovat vše, co se projednávalo na cechovních schůzích ohledně řemeslnických neshod, aby v případě opětovného prošetřování mohl být pořízen opis pro účastníky nebo rozhodčí sporu. Dochovanou knihu protokolů kdyňský ševcovský cech založil společně s knihou počtů, v níž evidoval své příjmy a vydání (ukn2).

Archivní fond tvoří také malé množství spisů, jež všechny představují osobní doklady členů cechu, především výuční a osvědčující listy, tzv. atesty. Výuční listy obdrželi učedníci, které mistr prohlásil za vyučené. Po přezkoumání průběhu učení staršími cechu, popř. přijetí mezi tovaryše, byl vyhotoven výuční list, na němž starší cechu potvrdili svými podpisy a přítiskem cechovní pečeti, že jmenovaný se řádně vyučil. Výuční listy nebyly předávány tovaryšům do vlastních rukou, ale podle druhého článku generálního cechovního řádu z roku 1731 byly originály výučních listů ponechávány v pokladnici cechu, u jehož mistra byl tovaryš vyučen, až do té doby, než se tovaryš někde ucházel o získání mistrovského práva. Dalšími zachovanými osobními doklady jsou osvědčující listy (atesty), na nichž cechovní starší osvědčují tovaryšům, že u mistra jejich cechu určitou dobu pracoval. Dochované osvědčující listy patří všechny k těm, jež se začaly vydávat po úpravě související s překračováním odvodních okrsků po roce 1770.

Osobní doklady členů cechu byly uspořádány abecedně, aby zůstaly vcelku dokumenty téhož řemeslníka.

Při inventarizaci se zpracovatelka řídila metodickým pokynem ředitele SOA v Plzni pro zpracování archiválií a tvorbu archivních pomůcek č. j. SOAP/006-0767/2010 a jeho dodatkem č. j. SOAP/006-1300/2014.

Jazykem archiválií je čeština a němčina.

Obě pergamenové listiny prošly konzervátorským zásahem: listina z roku 1725 (lio2) byla ošetřena Františkem Křivánkem v Litoměřicích v roce 1996, listina z roku 1652 (lio1) byla očištěna, vyrovnávána a adjustována ve zdejší konzervátorské dílně v roce 2013 (restaurátorský protokol 10/2013, čj. SOAP/010-0194/2013). Knihy opatřené pouze papírovými vazbami a některé spisy vyžadují rovněž konzervátorskou péči.

⁸ Spis o fondu Archiv města Kdyně, EL NAD 183.

⁹ Spis o fondu Sdružený cech Kdyně, EL NAD 519.

IV. Stručný rozbor obsahu archivního fondu

Mezerovitě dochovaný archivní fond obsahuje části cechovní registratury vedené od poloviny 17. století téměř do zániku cechů (1860).

Pozoruhodné jsou zejména dvě pergamenové listiny. Starší z roku 1652 předkládá vidimus statut domažlických ševců z roku 1634¹⁰ a kromě textu statut samých dosvědčuje i běžnou praxi získávání a přebírání artikulí od pražských cechů prostřednictvím cechovních sdružení v dalších městech. Statuta obsahují obvyklé články o přijímání členů do cechu, o vzdělávání řemeslnického dorostu, o povinnostech členů cechu, aj.

Mladší pergamenová listina z roku 1725 představuje artikule tzv. menšího pořádku, tj. tovaryšského bratrstva, udělené mu staršími kdyňského ševcovského cechu. Privilegium se nedovolává domažlického vzoru, ale srovnáním zjistíme, že přesně kopíruje artikule vydané pro domažlické ševcovské tovaryše v roce 1615.¹¹ Jednotlivá ustanovení se týkají povinností tovaryšů vůči cechu, mistrům a vůči dalším tovaryšům a také jejich pracovní morálky a zvyklostí. Nabádají je k počestnému chování, k dobré reprezentaci cechu a na konkrétních příkladech demonstrují nevhodné počínání tovaryšů. Ve skutečnosti jsou však tyto příklady obrazem tehdejších zvyklostí a života tovaryšů, resp. mistrů a členů cechů vůbec. Celý text artikulí představuje společenskou normu cechovní mládeže, tovaryšského bratrstva. Tovaryšská bratrstva, jež poskytovala zejména podporu svým druhům při cestě na zkušenou, při vandru, ale také v nemoci, byla zrušena až generálním řemeslnickým řádem z roku 1731.

Cechovní knihy dávají možnost nahlédnout do organizace cechovních shromáždění, do hospodaření cechu a také umožňují rekonstruovat rodiny, v nichž se řemeslo tradičně předávalo.

Na některých z osobních dokladů členů cechu lze najít otisk nedochovaného pečtidla, které mělo v průměru 2 cm, v pečtním poli vysokou korunovanou botu a opis NEIGEDEIN (viz např. atest Václava Tomáška z roku 1802 či Georga Pilmayera z roku 1825). Starší podoba pečete ševcovského cechu se dochovala na listině z roku 1725. Poškozená ohlazená pečeť má průměr 4,7 cm, v pečtním poli dva štítonoši drží korunovaný štít, na němž jsou tři nohy rozběžité, opis je nečitelný, částečně setřený.

Osvědčující list pro Adalberta Holuba byl vyhotovený na předtištěném formuláři s vedutou Jindřichova Hradce.¹²

Pro doplnění údajů, které poskytuje archivní fond Cech ševců Kdyně, a pro rozsáhlejší studium historie cechu ševců ve Kdyni bude třeba prozkoumat ještě materiály dalších archivních fondů např. Archiv města Kdyně nebo Velkostatek Kout – Trhanov.

V. Záznam o uspořádání archivního fondu a sestavení archivní pomůcky

Ve Státním okresním archivu Domažlice se sídlem v Horšovském Týně archivní fond Cech ševců Kdyně uspořádala a archivní pomůcku zpracovala Radka Kinkorová.

V Horšovském Týně dne 11. června 2015

Radka Kinkorová

¹⁰ Text těchto statut se v archivním fondu Cech ševců Domažlice nedochoval.

¹¹ SOKA Domažlice, Cech ševců Domažlice, L3, inv. č. 3.

¹² Popis této veduty uložené v SOKA Domažlice není uveden v Soupisu vedut vzniklých do roku 1850, svazek II/3, Státní okresní archivy. Praha : Odbor AS MV, 2003.

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

Státní okresní archiv Domažlice, Cech ševců Domažlice, L1, inv. č. 1.

Státní okresní archiv Domažlice, Cech ševců Domažlice, L3, inv. č. 3.

CHALUPA, Aleš – LIŠKOVÁ, Marie – NUHLÍČEK, Josef – RAJTORAL, František. *Tereziánský katastr český, svazek 2*. Praha : Archivní správa ministerstva vnitra, 1966.

Literatura

JANÁČEK, Josef. *Přehled vývoje řemeslné výroby v českých zemích za feudalismu*. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1963.

TŠÍDA, Emil. *Z minulosti kdyňského kraje*. Kdyně : Nákladem Okresního sboru osvětového ve Kdyni, 1925.

VOLF, Miroslav – HAAS, Antonín. *Archivní příručka : sborník přednášek o archivní praxi*. Praha : Svoboda, 1948.

WINTER, Zikmund. *Řemeslnictvo a živnosti 16. věku v Čechách*. Praha : Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1909.

WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v XIV. a v XV. století*. Praha : Akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906.

Seznam použitých zkratek

AP	archivní pomůcka
EL	evidenční list
eid. jedn.	evidenční jednotka
inv. č.	inventární číslo
lio	listina do 1850
NAD	Národní archivní dědictví
SOkA	státní okresní archiv
kar	karton
ukn	úřední kniha

Inventární seznam

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
---------	-------	---------------	----------------

I. Listiny

1	1652, říjen 21., Kdyně Purkmistr a rada města Kdyně potvrzují ševcovskému cechu artikule, které mu propůjčil domažlický ševcovský cech a které se odvolávají na artikule ševcovského cechu Starého Města pražského. Listina obsahuje vidimus artikulí z 1. srpna 1634. Artikule zahrnují předpisy o podmínkách vstupu do cechu, o povinnostech učedníků, tovaryšů a mistrů, dále články o pravidlech výroby a obchodu a rovněž zásady kolegiálního chování.		lio1

Orig. perg., 52 x 31, plika 3 cm, česky, pečeť vydavatele se nedochovala

2	1725, říjen 28., Kdyně Starší cechmířtři kdyňského ševcovského cechu udělují a vydávají artikuly pro tovaryše. Artikule obsahují ustanovení o povinnostech tovaryšů k cechu a vymezují rovněž jejich chování a počínání v soukromém životě.		lio2

*Orig. perg., 51 x 30,5, plika 5,5 cm, česky, pečeť vydavatele v dřevěné misce přivěšená na modré stuze
Předchozí signatura: I-B-I*

II. Knihy

3	Kniha protokolů ze schůzí cechu (Protocollum des ehersamen Schumacher handwerks ...)	1787–1853	ukn1

Německy, 23 x 35 cm, vazba z lepenky a papíru, hřbet a rohy kožené

4	Kniha počtů (Zunftrechnungsbuch)	1787–1850	ukn2

Německy, 22 x 35 cm, vazba z lepenky a papíru, hřbet a rohy kožené

Inv. č.	Obsah	Časový rozsah	Evid. jedn. č.
5	Kniha přijatých mistrů (Registra cechovní, v nichž se znamená, kdy a který mistr do cechu řemesla poctivého ševcovského vstupuje a se přijímá) <i>Česky, 10 x 26,5 cm, sešit, papírová vazba</i>	(1634) 1660–1687	ukn3
6	Kniha vyučených učňů <i>Česky, německy, 10 x 31 cm, sešit, papírová vazba</i>	(1635) [1660]–1746	ukn4
7	Kniha přijímání učňů do cechu <i>Česky, německy, 11 x 31,5 cm, sešit, papírová vazba</i>	(1639) 1687–1755	ukn5

III. Spisy

8	Osobní doklady členů cechu	1770–1835	kar1
---	----------------------------	-----------	------

Název archivní pomůcky:	Cech ševců Kdyně
Značka archivního fondu:	Cech ševců Kdyně
Časové rozmezí:	(1634) 1652–1853
Počet evidenčních jednotek:	8 (2 listiny do roku 1850, 5 úředních knih, 1 karton)
Počet inventárních jednotek:	8
Rozsah v bm:	0,15
Stav ke dni:	11. 6. 2015
Zpracovatel archivního fondu:	Mgr. Radka Kinkorová
Zpracovatel archivní pomůcky:	Mgr. Radka Kinkorová
Počet stran:	12
Počet exemplářů:	4
Schválil:	Mgr. Radka Kinkorová dne 11. 6. 2015 čj. SOAP/010-0459/2015